

SRCE TAKO BELO

ARETÉ
IZDAVAČKA KUĆA

Naslov originala
CORAZÓN TAN BLANCO
JAVIER MARÍAS

Edicija
U ruci

Za izdavača
Nina Gugleta

Glavna i odgovorna urednica
Nina Gugleta

Izvršna urednica
Ana Jovanović

Prevod
Silvija Monros Stojaković

Lektura
Jelena Janković

Korektura
Aleksandra Dunderski

Dizajn korica
Dragana Nikolić

Štamparija
Artprint, Novi Sad

Tiraž
1000 primeraka

Izdavač
Areté, Beograd, 2023

Copyright © Copyright © Javier Marías, 1992.
Copyright za srpsko izdanje © Arete 2023

SRCE TAKO BELO

Havijer Marijas

prevod sa španskog

Silvija Monros Stojaković

www.arette.rs

Za Huliju Altares,
uprkos Huliji Altares

I za Lolu Maneru iz Havane,
in memoriam

*Obojene su moje ruke sad
Kao i vaše, al' da tako belo
Srce mi bude stidim se.¹*

Šekspir

¹ *Makbet*, prevod Velimir Živojinović

Nisam hteo da znam, ali sam saznao da je jedna od devojaka, kada više baš i nije bila devojka nego se upravo beše vratila sa bračnog putovanja, ušla u kupatilo, stala ispred ogledala, otkopčala bluzu, skinula grudnjak i potražila sebi srce vrhom pištolja rođenog oca, koji se nalazio u trpezariji s jednim delom porodice i tri gosta. Kada se začuo pucanj, nekih pet minuta pošto je devojčica ustala od stola, otac nije odmah ustao nego je nekoliko trenutaka ostao kao oduzet, s punim ustima, ne usuđujući se ni da žvaće ni da guta, a još manje da ispljune zalogaj na tanjir; a kada je najzad ustao i otrčao u kupatilo, oni koji su pošli za njim videli su da, dok otkriva krvavo telo svoje ćerke pa se rukama hvata za glavu, zalogaj prebacuje s jedne na drugu stranu usta, još uvek ne znajući šta će s njim. Držao je salvetu u ruci i nije je ispustio sve dok, nakon nekog vremena, ne primeti odbačeni grudnjak prebačen preko bidea, onda ga prekri salvetom koja mu je bila pri ruci ili koju je držao u ruci a koju njegove usne behu zamrljale, kao da ga je veći stid od prizora intimnog odevnog predmeta nego od palog i polunagog tela s kojim je rublje bilo u dodiru sve do malopre: telo koje je sedelo za stolom i koje se udaljilo hodnikom, i naprosto stajalo tamo. Pre toga, otac je nesvesno zatvorio slavinu na umivaoniku, onu za hladnu vodu, jer je bila odvrnuta do kraja. Biće da je devojčica plakala dok se nameštala ispred ogledala, dok je otkopčavala bluzu, dok je skidala grudnjak i tražila svoje srce jer, dok je ležala na hladnom podu ogromnog kupatila, oči su joj bile pune suza koje nisu primećene za vreme ručka, a nisu mogle da poteku ni pošto se beživotno srušila. Protivno svojoj a i

opštoj navici, nije povukla rezu, što je ocu dalo povoda da pomisli (ali samo načas, i kao da to nije ni pomislio, čim je zalogaj progutao) da je možda njegova ćerka, dok je plakala, iščekivala ili priželjkivala da neko otvori vrata i da je spreči da uradi to što je uradila, i to ne silom, već samim svojim prisustvom, posmatranjem njene još žive razgolićenosti, ili jednom rukom na ramenu. Ali niko (osim nje sada, i to zato što više nije devojčica) ne ide u kupatilo u vreme ručka. Dojka koja nije razneta pucnjem jasno se videla, onako materinska, bela i još čvrsta, i ka njoj su nagonski i pošli prvi pogledi, najviše zato da izbegnu gledanje u drugu, koja više i nije postojala, ili je bila samo lokva krvi. Godinama otac nije video te grudi, prestao je da ih viđa kada su se razvile ili počele da postaju materinske, pa se zbog toga osetio ne samo preneraženo, nego i ošamućeno. Druga devojčica, sestra, koja jeste videla kako se grudi menjaju, u devojaštvu a možda i kasnije, prva ju je dotakla, pa je jednim peškirom (sestrinim svetloplavim, jer njega je i inače često uzimala ne misleći) stala da joj sa lica briše suze pomešane sa znojem i vodom, jer pre nego što je slavina zatvorena, mlaz je prskao po pločicama pa su neke kapljice pale i na obraze, na belu dojku i na zgužvanu suknju njene sestre na podu. Takođe htede da joj brzo obriše krv, kao da to može da je isceli, ali peškir se u trenu natopi tako da postade neupotrebljiv u te svrhe, a još i sâm promeni boju. Umesto da ga ostavi da se natapa i da njime prekrije njen grudni koš, odmah ga skloni kad vide kako se zacrveneo (a to je bio baš njen peškir) pa ga prebaci preko ivice kade odakle poče da se cedi. Govorila je, ali jedino što je uspevala da izgovori beše ime njene sestre, i ponavljala ga je. Jedan od gostiju ne mogaše da odoli a da iz daljine ne pogleda sebe u ogledalu, i da ne popravi kosu u magnovenju, što je bilo dovoljno da primeti kako su krv i voda (ali ne i znoj) umrljali površinu ogledala a time i svaki budući odraz na njemu, uključujući tu i njegov kad se pogledao. Stajao je

na pragu, nikako da uđe, kao i druga dva gosta koji kao da, uprkos tome što se u takvom trenutku odbacuju društvena pravila, ipak smatraju da samo članovi porodice imaju pravo da ga prekorače. Sva trojica su samo pomaljali glave dok im je trup bio nakrivljen kao kada odrasli slušaju decu, ne iskoračujući napred što zbog gađenja, što zbog uvažavanja, možda pre zbog gađenja, mada je jedan od njih lekar (onaj što se pogledao u ogledalu) pa bi prirodno bilo da je sebi odvažno prokrcio put i pregledao ćerkino telo, ili makar da je, klečeći na podu, stavio dva prsta na njen vrat. Nije to uradio čak ni kada se otac, sve bleđi i nepostojaniji, okrenuo prema njemu te je, pokazujući na telo svoje ćerke, rekao „Doktore”, kao da preklinje, ali bez ikakve prenaplašenosti, da bi mu potom okrenuo leđa ne sačekavši da vidi da li se lekar odaziva njegovom pozivu. Nije samo njemu i ostalima okrenuo leđa, nego i svojim ćerkama, i živoj i onoj koju se još nije usuđivao da proglasi mrtvom, te je nalakćen na umivaonik, dok se rukama držao za čelo, počeo da povraća sve što beše pojeo, uključujući tu i zalogaj mesa koji, nesažvakano, upravo beše progutao. Njegov sin, to jest njihov brat, znatno mlađi od dveju devojaka, priđe mu, ali što se tiče pomoći, uspeo je samo da ga pridrži za skute sakoa ne bi li ga zadržao da se ne zatetura dok se naginje, ipak za one koji su ga videli, njegov pokret više je delovao kao da traži utočište u trenutku kada mu ga otac ne može pružiti. Čulo se nekakvo zviždukanje. Momak iz prodavnice, koji bi ponekad okasnio sa isporukom sve do vremena ručka, upravo je istovarivao gajbe kad se začuo pucanj, takođe promoli glavu, uz zvižduk, kao što često rade momčići dok hodaju, ali odmah zastade (bio je istog uzrasta kao i mlađi sin) čim ugleda poluizuvene cipele visokih potpetica, mada može biti da su se samo smakle sa peta, no ugleda i jednu zadignutu i umrljanu suknju – neke umrljane butine – jer to je sve što se od ćerke moglo videti sa mesta gde se on nalazio. Pošto nije

mogao ni da pita ni da uđe, a niko na njega nije obraćao pažnju niti je znao da li treba da ponese prazne flaše, vrati se u kuhinju zviždeći iznova (ali sada da bi rasterao strah ili da bi smanjio šok), pretpostavljajući da će pre ili kasnije tuda opet naići sluškinja koja mu je obično izdavala uputstva, a sada nije bila na svom mestu niti s onima iz hodnika, za razliku od kuvarice koja je, kao priključeni član porodice, bila jednom nogom u kupatilu a drugom izvan njega i brisala ruke o kecelju, ili se možda njome krstila. Sluškinja, koja je u trenutku pucnja ispustila na mermerni sto u ostavi prazno posuđe koje je upravo pokupila, pa je zato i pobrkala pucanj sa treskom koji je upravo sama napravila, stavljala je potom na poslužavnik, veoma pažljivo i nimalo spretno – dok je momak praznio svoje gajbe, takođe uz buku – ledenu tortu koju su joj tog jutra naložili da kupi za goste; pa čim je tortu lepo složila i procenila da su u trpezariji valjda gotovi s glavnim jelom, odnese je tamo i stavi je na jedan sto na kojem je još bilo, što je povećalo njenu zbunjenost, ostataka mesa i pribora za jelo i nasumice razbacanih salveta preko stolnjaka, a nijednog gosta (samo je jedan tanjir bio potpuno čist, kao da je neko od njih, starija ćerka, brže-bolje pojela sve pa ga je još i do kraja pomazala, ili kao da se nije ni poslužila mesom). Tada shvati da je, po običaju, opet pogrešila pa je odnela desert pre nego što je sklonila prljave i donela čiste sudove, ali se ne usudi da skupi one prethodne i da ih poređa na gomilu, jer možda odsutni gosti još nisu završili, pa požele da nastave (možda je, takođe, trebalo da donese voća). Kako je imala naređenje da ne šetka po kući tokom obroka, već da se drži poteza između kuhinje i trpezarije kako ne bi ometala i odvlačila pažnju, nije se usudila ni da se pridruži žagoru skupine okupljene pred vratima kupatila iz razloga koji još nije znala, nego je ostala da čeka držeći ruke na leđima, naslonjena na kredenac, posmatrajući sa zebnjom tortu koju je upravo stavila nasred

pustog stola, i pitajući se ne bi li možda trebalo da je smesta vrati u frižider, zbog vrućine. Načas je tiho zapevala, podigla je jedan oboreni slanik, nasula je vina u praznu čašu, u čašu lekareve žene koja brzo pije. Nakon nekoliko časaka posmatranja kako ta torta počinje da gubi čvrstinu, a shvatajući da nije u stanju da donese neku odluku, začu zvonce na ulaznim vratima, a pošto je jedna od njenih dužnosti bila da ih otvori, ispravi sebi kapicu, zategne kecelju, proveriti da joj se čarape nisu zarozale i izađe u hodnik. Baci pogled kriomice ulevo, prema skupini čiji je žagor i uzvike radoznalo slušala, ali se ne zadržava niti priđe nego pođe udesno, kao što je i bila njena dužnost. Kad je otvorila, našla se pred smehom koji je upravo jenjavao, i pred prodornim mirisom kolonjske vode (odmorište je bilo u mraku) koji je poticao od najstarijeg sina ili od skorašnjeg zeta koji se nedavno vratio sa bračnog putovanja, jer su obojica stigla u isto vreme, verovatno zato što su se sreli na ulici ili na kapiji (svakako dolaze na kafu, ali je još niko nije skuvao). Sluškinja se umalo i sama ne povede za smehom, ali se skloni s puta i pusti ih da prođu, i još je stigla da vidi kako se smesta menja izraz njihovih lica i kako užurbano prolaze hodnikom prema zakrčenom kupatilu. Muž, zet, trčao je iza izuzetno bleđ, držeći ruku na bratovljevom ramenu, kao da hoće da ga zaustavi da ne vidi ono što će možda videti, ili da bi se pak za njega pridržao. Sluškinja se više ne vrati u trpezariju nego pođe za njima, ubrzavajući korak, zbog toga što su i drugi tako hodali, i kada je stigla do vrata kupatila još jednom i još snažnije oseti jak miris dobre kolonjske vode jednog od njih ili možda obojice, kao da se miris prosuo ili kao da ga je pojačalo neko iznenadno preznojavanje. Ostala je tamo ne ulazeći, s kuvaricom i gostima, i tada vide, ispod oka, da momak iz prodavnice sada hoda zviždeći od kuhinje prema trpezariji, verovatno tražeći nju; ali bila je isuviše preplašena da bi ga pozvala ili izgrdila

ili saslušala. Momak, koji je pre toga video dovoljno, bez sumnje je dugo čekao u trpezariji a potom otišao bez pozdrava i odnošenja praznih flaša, jer kad je nekoliko časova kasnije otopljena torta konačno sklonjena i bačena u smeće umotana u papir, nedostajalo je pozamašno parče koje nijedna od zvanica nije pojela, a čaša lekareve žene je iznova bila ispražnjena. Svi su govorili da je Ranc, zet, muž, moj otac, zaista bio loše sreće, jer je po drugi put ostao udovac.

To se zbilo davno, kada još nisam bio rođen, niti sam imao i najmanjih izgleda da se rodim, štaviše, tek posle toga se i ukazala prilika za moje rođenje. Sada sam i sâm oženjen, a nema ni godinu dana kako sam se vratio sa bračnog putovanja s Luisom, svojom ženom, koju poznajem svega dvadeset i dva meseca, brzi brak, sasvim brz u odnosu na ono što se stalno govori, da treba dobro razmisliti, čak i u ovim užurbanim vremenima koja nemaju nikakve veze s onim prošlim, iako nisu toliko udaljena (odvaja ih, na primer, jedan jedini nedovršeni ili možda već dopola prevaljen život, moj sopstveni život, ili Luisin), kada je sve bilo promišljeno i usporeno, i sve je imalo svoju težinu, čak i gluposti, da ne kažemo i smrti, pa i smrti od sopstvene ruke, kao što je smrt one koja bi bila moja tetka Teresa, mada istovremeno nikad to ne bi mogla biti, nego je ostala samo Teresa Agilera, o kojoj sam postupno saznavao, nikada od njene mlađe sestre, moje majke, koja je tokom mog detinjstva i dečastva pretežno ćutala, a posle je i sama umrla pa je zauvek začutala, nego od udaljenijih ili slučajnijih ljudi, a najzad i od Ranca, koji je bio muž i jedne i druge sestre, a i jedne nepoznate žene s kojom nisam ni u kakvom srodstvu.

Činjenica je da, ako sam u skorije vreme poželeo da saznam više o onome što se odavno zbilo, to je upravo zbog mog braka (u stvari, nisam baš ni želeo, ali sam saznao). Otkad sam u njega stupio (glagol više i nije u nekoj upotrebi, ali je slikovit i vrši posao) počeo sam da naslućujem svakojake nesreće, kao kada čovek stupi u bolnicu jer je oboleo od neke od onih bolesti za koje se nikad sa izvesnošću ne zna kada će biti izlečene. Izraz *promena bračnog stanja*, koji se obično olako upotrebljava pa zbog toga malo znači, čini mi se najpogodnijim i najprimerenijim u mom slučaju, pa mu stoga pridajem značaja suprotno običaju. Isto kao što bolest do te mere menja naše stanje, tako da ponekad moramo sve da prekinemo jer smo prikovani za postelju tokom nekoliko nemerljivih dana za koje vreme svet vidimo samo sa jastuka, moj brak je poremetio moje navike pa čak i moja uverenja, a što je još presudnije, poremetio je i moj pogled na svet. Možda zbog toga što je to bio nešto pozniji brak, ja sam imao trideset i četiri godine kada sam u njega stupio.

Najveći i najčešći problem na početku nekog razumno konvencionalnog braka jeste u tome što je, uprkos njegovoj krhkosti u naše doba i lakoći kojom supružnici mogu da se udalje, po tradiciji neizbežno da čovek ima neugodan osećaj da je stigao na cilj, i samim tim, do završne tačke, ili bolje rečeno (s obzirom na to da dani i dalje protiču i nema završnice), da je došao čas da se okrene nečemu drugom. Jasno mi je da je ovaj osećaj poguban i netačan, i da je to što se njemu podleže ili što se smatra tačnim, uzrok propasti tolikih brakova koji su obećavali, čim su počeli da postoje kao takvi. Jasno mi je da treba prevazići taj neposredni osećaj i, umesto da se okrenemo nečemu drugome, treba se okrenuti upravo tome, braku, kao da je to najvažnija građevina i najznačajniji zadatak koji se postavlja pred čoveka, čak i kad čovek pomišlja da je zadatak već ispunjen a građevina podignuta. Sve mi je to jasno, međutim, kad sam se oženio,

tokom samog svadbenog puta (išli smo u Majami, Nju Orleans i Meksiko, a potom u Havanu), imao sam dva neprijatna osećaja, pa se još i danas pitam nije li drugi bio samo puki umišljaj, nešto što sam ja izmislio ili umislio da bih prikrio prvi osećaj, ili da bih ga suzbio. Onu prvu nelagodnost već sam spomenuo, a to je, po onom što se može čuti, i po šalama koje se zbijaju na račun onih koji treba da stupe u brak, i po mnoštvu pogrđnih poslovice koje u vezi s tim postoje u mom jeziku, nešto što je verovatno zajedničko svim mladencima (naročito mladoženjama) na tom početku nečega što se neobjašnjivo sagledava i doživljava kao kraj. Ta nelagodnost je sažeta u užasavajućoj rečenici, i ne znam kako se drugi od nje oporavljaju: „A šta sad?”

Ta *promena bračnog stanja*, poput bolesti, nepredvidiva je i remeti sve, ako ništa drugo, ne dopušta da se bilo šta nastavi kao do tada; ne dopušta, na primer, da se posle večere ili bioskopa svako vrati svojoj kući, i da se rastanemo, da ja odbacim Luisu kolima ili taksijem do njene kapije a da posle, pošto sam je odbacio, produžim sâm polupraznim a vazda mokrim ulicama, misleći, verovatno, na nju, a i na budućnost, sam sa sobom, do svoje kuće. Po stupanju u brak, dok izlazimo iz bioskopa, koraci se zajedno usmeravaju prema istom mestu (odzvanjajući u raskoraku, jer sad su već četiri stopala u hodu), ali ne zato što sam ja odlučio da je ispratim ili zato što imam običaj da to radim jer mi se čini ispravnim i uljudnim, nego zato što sada noge ne oklevaju po mokrom asfaltu, niti razmatraju, niti menjaju mišljenje, niti mogu da se pokaju, ni da biraju: sada nema sumnje da idemo na isto mesto, hteli mi to te večeri ili ne, ili možda ja to samo sinoć nisam hteo.

Već na svadbenom putovanju, kada je otpočela ova promena bračnog stanja (mada nije baš najtačnije reći da je otpočela, jer promena je nagla i ostavlja bez daha), shvatio sam da mi je teško da mislim na nju, a potpuno nemoguće

da mislim na budućnost, a to je za svakoga jedna od najvećih zamislivih radosti, ako ne i svakodnevno spasenje svih nas: neobavezno razmišljanje, vrludanje misli u vezi s onim što će doći ili što bi moglo da dođe, zapitanost bez preterane preciznosti ili ozbiljnosti o onome što će biti s nama, koliko sutra ili za pet godina, o onome što ne možemo da predvidimo. Već je na svadbenom putovanju izgledalo kao da više nema apstraktne budućnosti, kao da se izgubila, a to je jedina budućnost koja se računa, jer sadašnjost ne može da utiče na nju niti da je prilagodi sebi. Prema tome, ta promena prouzrokuje da ništa ne bude kao dotad, a još više ako, kako to već biva, promeni prethodi i najavljuje je zajednički napor čije je glavno vidljivo ispoljavanje neprirodno uređivanje zajedničke kuće, kuće koja nije postojala ni za jednog ni za drugog, a koju oboje, neprirodno, moraju svečano da otvore. U tom istom običaju ili praksi, koliko je meni poznato, veoma rasprostranjenom, nalazi se dokaz da stupajući u brak, bračni drugovi u stvari zahtevaju jedan od drugog uzajamno suzbijanje ili istrebljivanje, poništavanje onoga što je svako od njih bio i što je bio onaj drugi u koga se zaljubio ili u kome je video prednosti, jer zaljubljivanje ne dođe uvek pre, nekad usledi naknadno, a nekad ga nema ni pre ni posle. Ne može da ga bude. Poništavanje svakoga od njih, onoga koga smo upoznali, s kim smo opštili i koga smo zavoleli, nosi sa sobom i nestanak njihovih kuća, ili je tim nestankom to poništavanje simbolizovano. Tako da dve osobe koje su imale običaj da žive svaka za sebe i svoj račun, svaka na svome mestu, i da ustaju same a često i da ležu same, iznenada zatiču sebe neprirodno spojene u snu i buđenju, a i u koracima po polupraznim ulicama u zajedničkom pravcu ili u zajedničkoj vožnji liftom, ali ne više tako što je jedan gost a drugi domaćin, niti tako što jedan dolazi da pokupi drugog niti tako što drugi siđe u susret prvom koji čeka u kolima ili u taksiju, već nijedno od njih nema izbora, imaju par soba i